

Znaczenie drzew i krzewów na terenach nieleśnych

Czy wolno nam liberalizować zasady wycinki drzew i krzewów?

Krzysztof Kujawa

Anna Orczewska

Marta Kras

Anna Kujawa

Maciej Nyka

Adam Bohdan (suplement)

Przydrożne wierzby wpisane w kulturowy krajobraz oprócz roli estetycznej pełnią inne, ważne funkcje. Fot. K. Kujawa

Instytut Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN
Poznań 2017

Krzysztof Kujawa, Anna Orczewska, Marta Kras, Anna Kujawa, Maciej Nyka, Adam Bohdan
2017: *Znaczenie drzew i krzewów na terenach nieleśnych Czy wolno nam liberalizować zasady wycinki drzew i krzewów?*

Krzysztof Kujawa & Anna Kujawa

Instytut Środowiska Rolniczego i Leśnego Polskiej Akademii Nauk,
ul. Bukowska 19, 60-809 Poznań

Anna Orczewska

Uniwersytet Śląski, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Katedra Ekologii,
ul. Bankowa 9, 40-007 Katowice

Marta Kras

Uniwersytet Gdański, Wydział Biologii, Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody,
ul. Wita Stwosza 59, 80-308 Gdańsk

Maciej Nyka

Uniwersytet Gdański, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Gospodarczego
Publicznego i Ochrony Środowiska, ul. Jana Bażyńskiego 6, 80-309 Gdańsk

Suplement:

Adam Bohdan

Fundacja Dzika Polska
ul. Świętojańska 22/1, 15-082 Białystok

Wydawca:

Instytut Środowiska Rolniczego i Leśnego Polskiej Akademii Nauk
ul. Bukowska 19, 60-809 Poznań

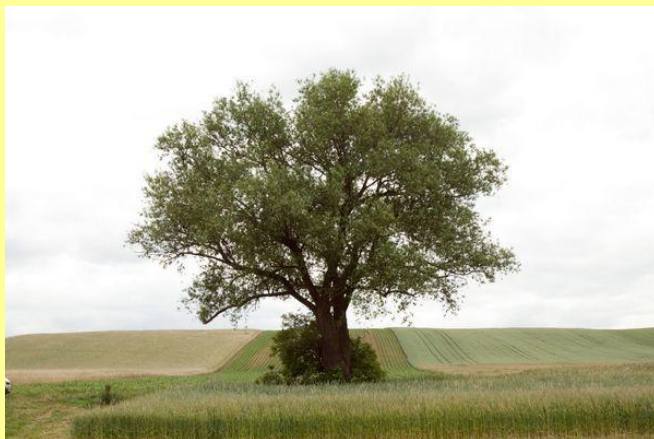
Redakcja techniczna: Anna Kujawa

© Instytut Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN w Poznaniu, Poznań 2017
Opracowanie przeznaczone do swobodnej dystrybucji

ISBN 978-83-938379-1-5

*Im bardziej rozwija się nasz kraj,
im bardziej staje się cywilizowany,
im więcej w nim fabryk, dróg i samochodów,
tym bardziej cenny staje się dla nas wszystkich
każdy kawałek lasu, każdy park, każdy trawnik.*

(prof. Władysław Wojewoda 1969)

Samotne drzewa to „wyspy różnorodności” wśród pól.

Fot. K. Kujawa

Niebezpieczne zmiany w prawie

Dnia 1 stycznia 2017 roku weszła w życie nowelizacja Ustawy o Ochronie Przyrody, zmieniająca m.in. dotychczasowe zasady wycinki drzew i krzewów. Nowelizacja ta po części stanowi odpowiedź na krytykę zmienionych uregulowań, w szczególności związanych z wysokością opłat i kar administracyjnych za wycinkę drzew (sprawą zajmował się w 2014 roku Trybunał Konstytucyjny). Uważamy jednak,

że nowelizacja idzie zbyt daleko w stronę liberalizacji zasad wycinania drzew i krzewów. Wątpliwości budzić może

również ekspresowe tempo przyjmowania zmian – ustawa wpłynęła do sejmu 7 grudnia, a 16 grudnia została już przegłosowana. Osoby pamiętające wydarzenia polityczne z 16 grudnia 2016 roku mogą sobie wyobrazić, jak wyglądała dyskusja nad projektem ustawy. Rodzić może to wątpliwości co do jakości aktu prawnego, prace nad którym w komisjach sejmowych były tak krótkie. Sam tekst nowelizacji w wielu punktach jest mało precyzyjny, co dostrzega samo Ministerstwo Środowiska, zamieszczając na swoich stronach wyjaśnienia dotyczące nowych zasad wycinki (dostęp 3 lutego 2017):

- <https://www.mos.gov.pl/aktualnosci/szczegoly/news/wycinka-drzew-lub-krzewow-pod-dom-rolnika-bez-zezwolenia/>

- <https://www.mos.gov.pl/aktualnosci/szczegoly/news/wytniesz-drzewo-bez-zezwolenia/>

oraz opracowanie odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania (dostęp 3 lutego 2017):

<https://www.mos.gov.pl/aktualnosci/szczegoly/controller/detail/News/news/usuwanie-drzew-i-krzewow-odpowiedzi-na-najczesciej-zadawane-pytania/>.

Trudno zresztą mówić o realizacji zasad dobrego prawodawstwa i pewności prawa w sytuacji, gdy Internetowy System Aktów Prawnych – najbardziej powszechne i podstawowe źródło wiedzy o obowiązującym prawie w Polsce, administrowane przez Sejm RP – po dziś dzień (9 lutego 2017 roku) nie udostępniło ujednoliconej wersji Ustawy o Ochronie Przyrody, a Marszałek Sejmu ogłosił ostatni tekst jednolity Ustawy 14 grudnia 2016 roku – na kilka dni przed przyjęciem omawianej tutaj nowelizacji.

Główna zmiana, wprowadzana nowelizacją, polega na tym, że znacznie **poszerzono katalog wyjątków (art. 83f) od obowiązku uzyskiwania zezwolenia** na usunięcie drzew i krzewów.

Po pierwsze, zezwolenie to nie jest już wymagane w przypadku drzew (niezależnie od ich obwodu) lub krzewów, które rosną na nieruchomościach stanowiących własność osób fizycznych i są usuwane w celach niezwiązanych z prowadzeniem działalności gospodarczej. Można zatem wyciąć dowolnej wielkości drzewo (np. nawet kilkusetletni dąb) jeśli tylko nie jest ono objęte jakąś formą ochrony (o tym poniżej). Ministerstwo Środowiska wskazuje, że w 95% przypadków zezwolenia były i tak wydawane zgodnie z wolą właściciela (dostęp 3 lutego 2017)

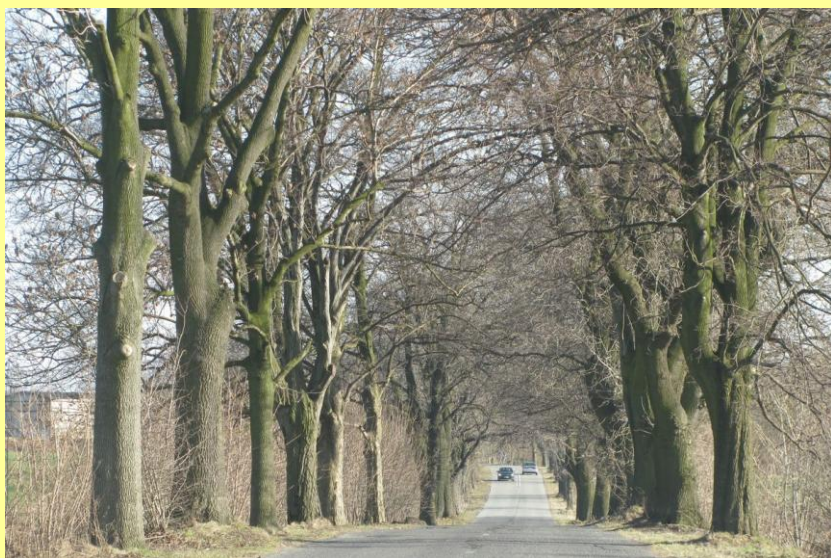
(<https://www.mos.gov.pl/kalendarz/szczegoly/news/nowelizacja-ustawy-o-ochronie-przyrody-przyjeta-przez-sejm/>). Można się zastanowić, czy to brakujące 5% nie obejmuje właśnie tych drzew

szczególnie cennych, dla zachowania których wskazane byłoby ograniczenie swobody dysponowania nieruchomością przez właściciela.

Zagrożone wycięciem są nawet kilkusetletnie drzewa rosnące na prywatnych działkach.
Fot. K. Kujawa

Po drugie, zezwolenie na usunięcie drzew i krzewów nie jest konieczne, gdy chce się usunąć drzewa i krzewy w celu przywrócenia gruntów nieużytkowanych do użytkowania rolniczego. Pierwsze przypadki nadużyć wykorzystujących ten zapis, mogące prowadzić do utraty cennych przyrodniczo obszarów, odnotowuje się już dziś (Myszkowskie Bagno, Sława Śląska, dostęp 11 lutego 2017: https://www.facebook.com/events/1833499470271499/?active_tab=discussion).

W wyniku zmian w prawie zagrożone są drzewa przydrożne stanowiące nie tylko spuściznę kulturową, ale pełniące m.in. rolę siedlisk zastępczych dla wielu gatunków leśnych, w tym chronionych. Drzewa przydrożne wpływają pozytywnie na lokalny mikroklimat, stanowią naturalne filtry powietrza i wody.
Fot. A. Orczewska

Po trzecie, wycinanie drzew z innych, niż prywatne nieruchomości, będzie łatwiejsze również z tego powodu, że wzrosła dolna granica obwodów drzew, których usunięcie nie wymaga wystąpienia z wnioskiem o zgodę na wycięcie. Czyli nawet jeśli dane drzewo nie spełnia powyższych dwóch warunków, to w części przypadków wycięcie jego będzie i tak możliwe bez uzyskania zezwolenia.

Po czwarte, zmieniono kryterium kwalifikowania krzewów do wycinki bez uzyskania zgody. Do końca 2016 r. zezwolenia nie wymagało usunięcie krzewów, których wiek nie przekraczał 10 lat, a od bieżącego roku zezwolenie takie nie jest potrzebne w przypadku usuwania krzewów rosnących w skupisku o powierzchni do 25 m².

Po piąte, przyznano radom gmin prawo do wprowadzania kolejnych wyjątków od obowiązku uzyskania zezwolenia na usunięcie drzew i krzewów na ich terenie. Rada gminy może, w drodze

uchwały stanowiącej akt prawa miejscowego, określić w sposób zgeneralizowany (np. wskazując gatunki drzew i krzewów, ich wiek, cechy nieruchomości, na której rosną drzewa i krzewy) inne przypadki, w których nie ma obowiązku uzyskiwania zezwoleń na wycinkę.

Po szóste, zmieniono wielkość obwodu pni drzew szybko rosnących, dla których nie będzie wymagane zezwolenie na wycięcie (z 35 cm do 100 cm). Za jedno z takich drzew uznano m.in. pospolicie występującego w miastach kasztanowca zwyczajnego.

Jedynie **w niektórych przypadkach, gdy konkretne drzewa i krzewy są objęte ochroną, wynikającą z innych zapisów, nie wolno ich wycinać.** Tak jest, gdy:

- drzewo jest pomnikiem przyrody,
- drzewo lub krzew znajduje się w granicach obszaru chronionego (czyli parku narodowego, krajobrazowego, obszaru chronionego krajobrazu, itd.) jeśli obowiązuje tam zakaz niszczenia i likwidowania zadrzewień,
- drzewo lub krzew jest elementem zieleni objętej ochroną konserwatorską (ochrona zabytków),
- usunięcie danego okazu drzewa lub krzewu będzie niekorzystne dla chronionych prawem gatunków roślin, zwierząt albo grzybów – w takich przypadkach wycięcie wymaga uzyskania zezwolenia od właściwego terytorialnie RDOŚ lub Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska.

Drzewa i krzewy na terenie gmin są chronione, jeśli rosną na terenie chronionym (np. w formie parku krajobrazowego albo obszaru chronionego krajobrazu), na którym obowiązuje zakaz wycinania zadrzewień.

Fot. K. Kujawa

W ramach prawnej regulacji zagadnień związanych z wycinką drzew i krzewów występuje wyraźny konflikt interesów. Z jednej strony interes indywidualny, związany z prawem dysponowania swoją nieruchomością przez właściciela, z drugiej strony interes ogólny, którym jest z pewnością zachowanie i rozwój drzew. Ochrona własności jest dobrem chronionym konstytucyjnie, a każda ingerencja w to dobro realizować może się jedynie w ściśle określonej przez prawo formie i ze względu na ważny interes społeczny. Z drugiej strony, w tej samej konstytucji, państwo przyjęło na siebie obowiązek zapewnienia zarówno współczesnemu, jak i przyszłym pokoleniom bezpieczeństwa ekologicznego, a ochrona środowiska jest według tego samego artykułu konstytucji obowiązkiem władz publicznych. Biorąc pod uwagę wszechstronnie pozytywną rolę jaką odgrywają drzewa i krzewy, opisane tu zmiany oceniamy jako nieroztropne i zbyt daleko idące. Z drugiej strony nowelizacja normalizuje sytuację w zakresie kar za nielegalną wycinkę drzew. Pierwotnie horrendalnie wysokie, nieco zmniejszone po interwencji Trybunału Konstytucyjnego, opłaty te nadal w sposób nieproporcjonalnie restrykcyjny koncentrowały się na ochronie jednego elementu przyrody, jednocześnie w sposób bardzo liberalny traktując szkody w innych elementach przyrody. Czy wreszcie ułatwienia w wycince, które mogą spowodować krótkookresowo wzrost tego typu działań, nie stoją w sprzeczności z działaniami podejmowanymi w związku z występowaniem problemu smogu? Także i w tym przypadku mamy bowiem do czynienia z sytuacją, gdy w ramach realizacji prawa własności odstąpiono od ograniczeń związanych z realizacją zabudowy w miastach.

W wyniku tych działań zabudowane zostały tzw. korytarze powietrzne, które przez lata sprawdzały się jako instrument walki ze zjawiskiem smogu. Może lepiej w kontekście wycinki drzew przejść z analizy opierającej się o prawo własności, na bliższe prawu ochrony środowiska pojęcie korzystania ze środowiska?

Konsekwencje zmiany ustawy dla terenów rolniczych – dalsze uproszczenie struktury?

Urozmaicony krajobraz rolniczy, to przykład dbałości o zdrowie i jakość życia ludzkiego. Fot. K. Kujawa

Liberalizacja przepisów dotyczących wycinki drzew i krzewów dotyczy przede wszystkim terenów nieleśnych, czyli obszarów miejskich oraz wiejskich, w tym terenów rolniczych. Krajobraz rolniczy stanowi około 60% powierzchni Polski i to, co się w nim dzieje, wpływa na przyrodę i warunki życia ludzi na przeważającej części obszaru Polski.

Tereny rolnicze są pod bardzo silnym wpływem coraz intensywniej stosowanych zabiegów agrotechnicznych. Intensywne, uprzemysłowione rolnictwo zmienia strukturę krajobrazu (prowadzi do zmniejszenia powierzchni lasów i ich fragmentacji, zanikania małych zbiorników wodnych i mokradeł) oraz zmienia chemizm środowiska (poprzez użycie nawozów i środków ochrony roślin). Z tego powodu **rolnictwo wymieniane jest w globalnych ocenach przyczyn ubożenia przyrody na miejscu pierwszym** (Tilman i in. 2001). To także dlatego znaczny spadek liczebności populacji wielu gatunków w Europie, m.in. zapylaczy (Biesmeijer i in. 2006), motyli (Thomas 2016) i ptaków (o około 50% – wg European Environment Agency/European Bird Census Council http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_population_trends_of_farmland_birds) obserwuje się właśnie na terenach rolniczych. Niestety, także w Polsce, chociaż rolnictwo nie jest jeszcze tak intensywne, jak w Europie Zachodniej, różnorodność biologiczna maleje. Na przykład zaledwie w okresie 15 ostatnich lat (2000-2015)

liczebność ptaków krajobrazu rolniczego zmniejszyła się o 15% (http://otop.org.pl/wp-content/uploads/2016/02/Biuletyn15_2016_online.pdf). **Intensywna gospodarka rolna przyczynia się także i w naszym kraju do spadku jakości i ilości zasobów wody** (w tym do eutrofizacji wód i zanikania zbiorników wodnych), **ubożenia i erozji gleby oraz zanieczyszczenia środowiska środkami ochrony roślin.**

Upraszczenie krajobrazu rolniczego prowadzi do kumulacji negatywnych konsekwencji – zubożenia sieci powiązań ekologicznych, wzrostu podatności na masowe pojawy szkodników upraw, kumulacji szkodliwych związków w glebie i wodzie, wyjąłowania gleby na skutek erozji wietrznej oraz pogłębienia deficytów wody. Konsekwencje tego ponosi także człowiek. Fot. K. Kujawa

Przykład erozji wietrznej. Materiał z wierzchnich warstw gleby zasypał przydrożny rów i pobocze drogi. Fot. K. Kujawa

Według specjalistów w zakresie ekologii terenów rolniczych (agroekologii), kluczowym i stosunkowo łatwo dostępnym środkiem służącym do pogodzenia konieczności intensyfikacji rolnictwa z zachowaniem wysokiej jakości, bogatego pod względem przyrodniczym, krajobrazu

rolniczego, jest odpowiednio ukształtowania struktura krajobrazu (Benton i in. 2003). **Krajobraz rolniczy powinien być jak najbardziej urozmaicony, co można łatwo osiągnąć przez utrzymanie (lub – w razie potrzeby – dosadzenie) na terenach rolniczych jak największej ilości zakrzewień, zadrzewień oraz pojedynczych drzew i krzewów.**

Pasy trwałej roślinności zielonej, zakrzaczenia i zadrzewienia są ostoją dla wielu gatunków roślin, zwierząt i grzybów, które nie przeżyłyby poza nimi w krajobrazie rolniczym. Fot. K. Kujawa

Zadrzewienia i zakrzewienia, zachowane we współczesnych krajobrazach rolniczych wśród pól, łąk i pastwisk oraz terenów zabudowanych, odgrywają kluczową rolę w łagodzeniu negatywnych zjawisk związanych z prowadzeniem intensywnej gospodarki rolnej. Ich funkcje były przedmiotem wielu badań, także w Polsce, i są one wszechstronnie rozpoznane. Pozytywne, w wielu przypadkach kluczowe znaczenie zadrzewień i zakrzewień, nie budzi dziś żadnych wątpliwości. Poniżej krótko omówiono tylko część pozytywnych funkcji, jakie pełnią zadrzewienia i zakrzewienia, przedstawionych całościowo w wielu obszernych opracowaniach, na przykład przez Marshalla i in. (2011).

Znaczenie zadrzewień na terenach rolniczych

1. Zadrzewienia są środowiskiem zastępczym względem lasów

Obecność zadrzewień umożliwia wielu gatunkom leśnym i zaroślowym (roślin, zwierząt i grzybów) przetrwanie w krajobrazie kulturowym, zdominowanym przez tereny uprawne. Są wśród nich liczne gatunki chronione na podstawie prawa polskiego oraz unijnego (Wuczyński i in. 2014), a także gatunki cenne z punktu widzenia gospodarki rolnej, jak np. owady zapylające czy też owady drapieżne i pasożytnicze, będące naturalnymi wrogami „szkodników” upraw (Altieri i Nicholls 1999, Karg 2004).

Zadrzewienia pasowe stanowią substytut lasów w krajobrazie rolniczym.
Fot. K. Kujawa

W niektórych rejonach Polski zachowały się obszary rolnicze o stosunkowo dużej złożoności strukturalnej, zapewniające trwanie wielu gatunkom organizmów.
Fot. A. Orczewska

2. Zadrzewienia jako korytarze ekologiczne

Współcześnie w krajobrazie rolniczym lasy najczęściej podzielone są na małe, izolowane od siebie fragmenty, często zwane wyspami leśnymi. Pociąga to za sobą zwiększenie zagrożenia dla wielu gatunków, gdyż małe grupy osobników, żyjące w niewielkich lasach, mogą zanikać łatwiej niż populacje duże. Przetrwanie takich gatunków zależy od ich możliwości kolonizowania nowych wysp leśnych, a także od szans na ponowne zasiedlanie wysp, istniejących w krajobrazie od dawna, z których wcześniej wyginęły. A to z kolei uwarunkowane jest wzajemnym, przestrzennym położeniem odpowiednich środowisk w krajobrazie (Fahrig i Merriam 1994, Orczewska 2015). Szczególnie ważną rolę w tym ostatnim aspekcie odgrywają korytarze ekologiczne – elementy krajobrazu łączące ze sobą fragmenty środowiska danego typu, np. lasy, i tym samym ułatwiające przemieszczanie się gatunków między nimi.

W krajobrazie rolniczym rolę korytarzy ekologicznych dla zwierząt i innych grup gatunków leśnych i zaroślowych odgrywają jedno- lub wielorzędowe zadrzewienia lub zakrzewienia. Jednak w przypadku wielu gatunków leśnych (zwłaszcza roślin, których migracja jest dużo wolniejsza niż przemieszczanie się zwierząt), korytarze ekologiczne muszą mieć określone cechy, aby mogły skutecznie pełnić rolę szlaków migracyjnych. Powinny być pozostałością resztek starych lasów (tzn. mieć pochodzenie reliktowe), mieć dużą szerokość (kilkadziesiąt metrów). Ponadto ich sieć powinna być gęsta. W innym przypadku mogą nie spełniać swojej roli (Honnay i in. 2002, Liira i Paal 2013).

Nie każde zadrzewienie może pełnić rolę korytarza i szlaku migracji dla roślin leśnych.

Fot. K. Kujawa

Gęsta sieć zadrzewień pasowych nie tylko podnosi walory estetyczne krajobrazu, ale także ułatwia gatunkom leśnym wędrówki między resztkami lasów, jakie zachowały się na danym terenie.

Fot. A. Orczewska

3. „Narzędzie” wspomaganie rolnika w ochronie roślin uprawnych

Zadrzewienia i zakrzewienia, zasiedlane przez wiele gatunków zwierząt drapieżnych (np. ptaków, owadów i pająków) oraz pasożytniczych (owadów), umożliwiają wykorzystywanie tych zwierząt do biologicznej kontroli szkodników upraw, zmniejszając tym samym zużycie pestycydów i przyczyniając się do poprawy jakości środowiska (Marshall i in. 2011). Gleba i ściółka zadrzewień stanowi dogodny, w porównaniu do pól uprawnych, miejsce zimowania owadów, w tym w dużej mierze właśnie drapieżnych. Zagęszczenie owadów zimujących w zadrzewieniach jest kilkadziesiąt do kilkaset razy wyższe, niż na polach uprawnych (Karg i Kujawa 2002).

4. Zadrzewienia jako sposób na poprawę mikroklimatu

Zadrzewienia pasowe, posadzone prostopadle do przeważającego w danym miejscu kierunku wiatru, korzystnie modyfikują mikroklimat, (i) zmniejszając prędkość wiatru i tym samym tempo osuszania się gleby, (ii) poprawiając (dzięki parowaniu wody) warunki wilgotnościowe, (iii) zamieniając spływ powierzchniowy na spływ wgłębny, co prowadzi do efektywniejszej retencji wody w glebie. Ten trzeci czynnik jest ciągle ignorowany, tymczasem **według długoterminowych projekcji klimatu w Polsce deficyt wody, już odczuwalny w wielu rejonach, będzie się pogłębiał** (Szwed i in. 2010). **Trzeba zatem wykorzystywać wszelkie możliwości, aby deficyt zmniejszyć.**

Zadrzewienia są miejscem życia (w tym zimowania) dla wielu organizmów pożytecznych z punktu widzenia człowieka.
Fot. K. Kujawa

Drzewa mogą stanowić zapory przeciw wiatrom, dawać pożądany cień, a czasami pomóc w zachowaniu przez pojazdy właściwej prędkości na terenach zabudowanych.
Fot. A. Orczewska

Zadrzewienia wpływają pozytywnie na warunki mikroklimatyczne przyległych pól.
Fot. K. Kujawa

5. Biologiczne filtry poprawiające jakość wody

Zadrzewienia są, efektywnymi filtrami, zwanymi barierami biogeochemicznymi, które oddziałują biologicznie, fizycznie i chemicznie na jakość wody. **Wychwytyją znaczące ilości różnych związków chemicznych, co przyczynia się do poprawy jakości wód powierzchniowych i podpowierzchniowych** (m.in. Ryszkowski i in. 1990), a tym samym do poprawy jakości środowiska. W przypadku terenów rolniczych, z uwagi na powszechnie stosowane w dużych ilościach środki ochrony roślin i nawozy, ta rola zadrzewień powinna być szczególnie mocno doceniona.

Zadrzewienia przywodne są, podobnie jak pozostałe zadrzewienia liniowe, naturalnymi biofiltrami ograniczającymi zanieczyszczenia obszarowe – powszechne w krajobrazie rolniczym. Fot. A. Orczewska

6. Zadrzewienia jako sposób na poprawę warunków rekreacyjnych i warunków bytowych ludzi

Średnia temperatura powietrza w Polsce sukcesywnie wzrasta i jest wielce prawdopodobne, że trend ten będzie się utrzymywał. Przewiduje się, że średnia temperatura latem w Polsce wzrośnie o 4,5°C w ciągu XXI wieku, a liczba dni z temperaturą >25°C wzrośnie z obecnych 36 do 52 (<http://klimada.mos.gov.pl/zmiany-klimatu-w-polsce/przyszle-zmiany-klimatu/>). Oznacza to znaczną zmianę pogody w Polsce, co może być problemem zdrowotnym dla osób mniej odpornych na upały, tj. głównie osób starszych i małych dzieci. Dlatego konieczne jest zadbanie o zacienienie szlaków komunikacyjnych, ścieżek rowerowych i szlaków dla pieszych, ale także bezpośredniego sąsiedztwa zabudowań gospodarczych, dróg dojazdowych prowadzących na pola itp.

Podsumowując wątek roli zadrzewień i zakrzewień na obszarach wiejskich można użyć pojęcia tzw. usług ekosystemowych (Rosin i in. 2011). Otóż bez zadrzewień, zakrzewień i pojedynczych drzew i krzewów krajobraz rolniczy bezpowrotnie traci ogromną część usług ekosystemowych, w tym takich, które są kluczowe nie tylko dla stanu środowiska przyrodniczego, ale także dla dobrostanu (w tym życia i zdrowia) człowieka.

Zacienienie szlaków komunikacyjnych podczas upałów wpływa pozytywnie nie tylko na zdrowie człowieka. Fot. K. Kujawa

Zapewnienie nektaru to jedna z tzw. usług ekosystemowych. Wiele drzew i krzewów to rośliny miododajne. Fot. A. Orczewska

Drzewa i krzewy są niezbędne także w miastach

Nie wolno też pomijać roli, jaką drzewa i krzewy pełnią w miastach. O wartości zieleni miejskiej przekonani byli już XIX wieczni architekci i założenia parkowe, skwery czy bulwary stały się ważnym elementem „tkanki miejskiej” (Majdecki 1978). Poza walorami architektonicznymi, drzewa pełnią wiele innych istotnych funkcji. Przyczyniają się nie tylko do poprawy jakości życia (funkcja ekologiczna, zdrowotna, wypoczynkowa, dydaktyczna, wychowawcza, estetyczna, ochronna), ale również do oszczędności; mają zatem także wymiar ekonomiczny. Ich znaczenie dla miast zostało omówione w obszernych opracowaniach (np. Zimnego 2005, Roya i in. 2012). Poniżej zwracamy uwagę na funkcje najbardziej znane.

1. Wpływ drzew i krzewów na jakość powietrza i poziom hałasu

Bardzo ważna rola, jaką drzewa pełnią w mieście, to oczyszczanie powietrza z zanieczyszczeń (Sæbø i in. 2012;), co w dobie pilnej potrzeby ograniczania w Polsce zapylenia w miastach oraz walki ze smogiem jest nie do przecenienia. Drzewa liściaste, dzięki swoim koronom, a przede wszystkim liściom, pełnią rolę sezonowego biologicznego filtra wyłapującego pyły (także te tworzące smog). Drzewa iglaste (poza modrzewiami) pełnią tę rolę przez cały rok. Tym samym drzewa ograniczają rozprzestrzenianie się różnych substancji chemicznych, w tym m.in. metali ciężkich (Kocić i in. 2014). Jak każde rośliny, są producentami tlenu, ale oprócz tego wydzielają także do atmosfery fitonocydy, czyli substancje które działają bakterio- i grzybobójczo.

Drzewa i krzewy zmniejszają odczuwanie hałasu nawet o 50%. Dla przykładu, odpowiednio posadzone, będące w stanie ulistnienia brzozy brodawkowate niwelują hałas o 5,7 dB, lipy szerokolistne o 6,9 dB (Czerwieniec i Lewińska 1996), a klony jawory aż o 10-12 dB (Bernatzky 1978).

Miasta to wyspy ciepła, w których upały są odczuwalne szczególnie mocno.

Fot. K. Kujawa

2. Zieleń miejska a temperatura

Drzewa i krzewy, podobnie jak na obszarach wiejskich, przyczyniają się do zmniejszania zakresu zmienności temperatury powietrza, obniżając ją podczas upałów. Dzieje się tak dzięki zacienieniu i parowaniu wody, co wymaga pochłaniania z otoczenia znacznej ilości ciepła. Ponadto drzewa łagodzą skutki bardzo silnych mrozów, gdyż są osłonami przeciw wiatrom. Stanowi to korzyść nie tylko dla ludzi przebywających poza budynkami, ale także dla samych budynków. Znaczenie drzew dla obniżenia kosztów ogrzewania budynków można docenić, gdy drzewo jest posadzone w odpowiednim miejscu (tzn. w odległości 2-3 metrów od budynku mieszkalnego). Powoduje to powstanie pomiędzy ścianą a gałęziami tzw. „kieszonki powietrznej”, gdzie nie wieje wiatr. Drzewo

przyczynia się wówczas do obniżenia kosztów ogrzewania o 10-12% w ciągu roku (Szczepanowska 2001).

Z kolei ocienienie nawierzchni drogi przez drzewa prowadzi do obniżenia jej temperatury; dla nawierzchni asfaltowej w słoneczny dzień może to być różnica rzędu 20°C (Bednarek 1984).

Ze względu na to, że miasta są wyspami ciepła, znaczenie tzw. wysokiej zieleni miejskiej jest szczególnie ważne latem, w kontekście spodziewanego silnego wzrostu temperatury w tej porze roku w Polsce.

3. Zielen miejska a obieg wody w miastach

Zabudowane tereny w miastach modyfikują wsiąkanie i spływ wód opadowych. Duża część podłoża jest nieprzepuszczalna blokując swobodne wsiąkanie wody, natomiast nasilając gwałtowny odpływ wody opadowej. Tereny zielone i szpalery drzew przyczyniają się do zwiększenia powierzchni, na której woda może wsiąkać w głąb podłoża (Czerwieniec i Lewińska 1996).

Zabudowane, miejskie tereny to bariera dla wody. Znacznie ograniczone jest tu wsiąkanie wody w głąb gleby, a wzmożony jest spływ wody.

Fot. K. Kujawa

4. Zielen miejska a wpływ na różnorodność biologiczną miast

Tereny zurbanizowane są miejscami nieprzyjawnymi dla wielu gatunków roślin, zwierząt i grzybów, niemniej część z nich dostosowała się do nowych warunków życia. Jako przykład można potraktować niektóre gatunki ptaków, które uznaje się za „elementy dzikiej przyrody” w mieście.

Drzewa posadzone wzdłuż dróg, na cmentarzach czy w parkach tworzą siedlisko najbardziej – spośród elementów typowo miejskich – zbliżone do lasów. Są to miejsca gdzie ptaki odpoczywają, żerują i gniazdują. Stąd też w parkach można spotkać takie gatunki, jak np. świergotek drzewny, strzyżyk, śpiewak, kos, pierwiosnek, większość gatunków sikor, raniuszek, kowalik, wrona, gawron czy grubodziób (Bocheński i in. 2013).

5. Zielen miejska a dobrostan życia człowieka

Tereny zielone (np. parki, skwery, aleje) wpływają pozytywnie na zdrowie człowieka poprzez oddziaływanie na psychikę – sprzyjają relaksowi, odprężeniu, łagodzą stresy. Sprzyjają poznawaniu i obserwacji przyrody (Czerwieniec i Lewińska 1996).

Parki są nie tylko miejscem wypoczynku dla człowieka, ale także środowiskiem życia wielu organizmów.

Fot. A. Orczewska

Parki wpływają na dobrostan życia człowieka, dają nie tylko wytchnienie od zgiełku miejskiego, ale dostarczają też wielu walorów estetycznych, gdyż są pięknie niemal o każdej porze roku.

Fot. A. Orczewska

Zmiany w ustawie świadczą o ignorowaniu wiedzy naukowej i działają niekorzystnie w sferze edukacji w zakresie ochrony środowiska i przyrody

Wyżej wymienione punkty pokazują, że zadrzewienia i krzewy powinny być w dużym stopniu chronione przed wycinaniem oraz że należy wzmocnić działania edukacyjne w celu zapobieżenia dalszej utracie tych elementów środowiska. Ich zachowanie w odpowiedniej ilości i jakości powinno być priorytetem. Niestety, znaczenie zadrzewień i zakrzewień oraz pojedynczych drzew i krzewów jest często bagatelizowane i pomijane. Widać to na co dzień, np. podczas wykonywania rutynowych czynności przez pracowników zieleni miejskiej (choćby powszechne ogławianie drzew, często wykonywane w nieodpowiedniej do tego porze, w niewłaściwy sposób lub na gatunkach drzew, które tego nie tolerują). Rola drzew, zadrzewień i zakrzewień jest także – niestety! – lekceważona przez prawo.

Omawiana tu zmiana ustawy jest kolejnym krokiem obniżającym rangę zadrzewień i pojedynczych drzew. Wobec ugruntowanej wiedzy o wszechstronnym znaczeniu zadrzewień i zakrzewień, ogromny niepokój budzi **niezrozumiałe sprowadzanie przez Ministerstwo Środowiska**

(w materiałach zamieszczonych na jego stronach internetowych) **roli zadrzewień do elementu poprawiającego estetykę krajobrazu lub atrakcyjności gminy.**

Zadrzewienia liniowe modyfikują grubość zalegającej pokrywy śniegowej.
Fot. K. Kujawa

Pomijanie dziesiątek innych funkcji zadrzewień i zakrzewień przez organ mający z założenia dbać o jakość środowiska przyrodniczego, w którym funkcjonuje człowiek, jest ogromnie rozczarowujące i niepokojące. Wobec publikowanych informacji o potrzebach zadrzewieniowych, które są bardzo duże (zob. np. Zajączkowski 2005), optymizm Ministerstwa, że gminy potrafią zadbać same (przypomnijmy – to także ich obowiązek wynikający z Ustawy o ochronie przyrody) jest nieuzasadniony. Najczęściej – nie potrafią.

Groźba jeszcze większej liberalizacji zasad wycinania drzew i krzewów?

Nowa ustawa stwarza gminom prawną możliwość zliberalizowania zasad prowadzenia wycinek w jeszcze większym stopniu. Według nowych zasad, rada gminy ma prawo poszerzyć katalog zwolnień od obowiązku ubiegania się o zgodę na przeprowadzenie wycinki w oparciu o takie kryteria, jak: (i) gatunek drzewa lub krzewu, (ii) ich wiek, (iii) obwód pnia lub powierzchnia krzewów, a nawet (iv) gospodarczy cel prowadzenia wycinki. Uchwałą rady gminy można zatem teoretycznie wprowadzić zasadę wycinania drzew i krzewów na jej terenie zupełnie bez ograniczeń (jeśli tylko inne prawo nie chroni drzew i krzewów).

Ta możliwość znacznego ułatwienia prowadzenia wycinek, może skutkować eliminacją znacznej liczby drzew, krzewów oraz zadrzewień i zakrzewień, co jest szkodliwe środowiskowo (zob. powyżej) oraz **sprzeczne z dobrymi praktykami wynikającymi z wiedzy na temat znaczenia drzew i krzewów dla człowieka i przyrody, a także z rekomendacjami dla członków UE**. Jak na przykład pogodzić narażanie krajobrazu rolniczego na dalszy spadek ilości zadrzewień i zakrzewień (od których zależy różnorodność biologiczna tych terenów) z przyjętymi deklaracjami powstrzymania spadku różnorodności biologicznej – przecież szczególnie wyraźnego właśnie na terenach rolniczych (konwencja z Rio de Janerio przyjęta przez Polskę w 1996 roku)?

Liberalizacja zasad wycinania drzew i krzewów jest wbrew ważnym zasadom (obowiązującym także w Polsce jako w kraju członkowskim Unii Europejskiej), sformułowanym na podstawie wyników setek badań naukowych

Bardzo często w intensywnie użytkowanych rolniczo, monotonicznych krajobrazach usuwa się ostatnie obecne w nich drzewa.
Fot A. Orczewska

Szerokie pobocza z drzewami i roślinami zielnymi są ostojami dla owadów zapylających.
Fot. K. Kujawa

Przypomnijmy:

Cele polityki UE w dziedzinie ochrony środowiska zostały określone w art. 191 ust 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) w sposób następujący (wytłuszczenia – własne):

- **zachowanie, ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego,**
- **ochrona zdrowia człowieka,**
- **ostrożne i racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych,**
- promowanie na płaszczyźnie międzynarodowej środków zmierzających do rozwiązywania regionalnych lub światowych problemów środowiska naturalnego, w szczególności zwalczania zmian klimatu.

W ustępie 2 artykułu 191 Traktatu określono zasady, na jakich opiera się polityka UE w dziedzinie środowiska:

- zasada wysokiego poziomu ochrony,
- **zasada przestrogi (ostrożności),**
- zasada stosowania działań zapobiegawczych (zasada prewencji),

- zasada naprawiania szkód przede wszystkim u źródła,
- zasada „zanieczyszczający płaci”.

Naszym zdaniem omawiane tu ostatnie zmiany w Ustawie naruszają powyższe zasady. Umożliwienie wycinania starych drzew, w niektórych przypadkach bez jakichkolwiek ograniczeń, stoi w sprzeczności z „zachowaniem, ochroną i poprawą jakości środowiska”, „ochroną zdrowia człowieka”, „ostrożnym i racjonalnym wykorzystywaniem zasobów naturalnych”, a także rażąco narusza zasadę przezorności. Nie dokonano żadnych rozpoznań, co do skutków tej zmiany w Ustawie o ochronie przyrody i nie przewidziano nawet monitorowania skutków tej Ustawy. Brak przezorności jest tym bardziej jaskrawo widoczny w zapewnieniu gminom możliwości jeszcze większej liberalizacji zasad prowadzenia wycinek.

Samotne, sędziwe drzewa, są pamiątką po dawnych czasach, kiedy rolnictwo pozostawało w większej, niż dzisiaj, równowadze z otoczeniem. Fot. K. Kujawa

W świetle zmian legislacyjnych, jakie się dokonały, można stwierdzić, że otwiera się szerokie pole do niszczenia drzew i krzewów w naszym otoczeniu, pomimo, że są cenne i ważne z powodów przyrodniczych, estetycznych i ekonomicznych. Miarą kultury społeczeństwa jest także jego stosunek do przyrody, w tym do drzew. Tymczasem, wraz z ich unicestwianiem tracimy bezpowrotnie część siebie

Piśmiennictwo

- Altieri M.A., Nicholls C.I. 1999. Biodiversity, ecosystem function and insect pest management in agricultural systems. Biodiversity in Agroecosystems. CRC Press, Boca Raton.
- Bednarek A. 1984. Z badań nad mikroklimatem miasta W: Szczepanowska H.B. (red.). Wpływ zieleni na kształtowanie środowiska miejskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Benton T.G., Vickery J.A., Wilson J.D. 2003. Farmland biodiversity: is habitat heterogeneity the key?. *Trends in Ecology & Evolution* 18(4): 182-188.
- Bernatzky A. 1978. *A tree ecology and preservation*. Elsevier Science Publishers, Amsterdam.
- Biesmeijer J.C., Roberts S.P.M., Reemer M., Ohlemüller R., Edwards M., Peeters T., ... & Settele J. 2006. Parallel declines in pollinators and insect-pollinated plants in Britain and the Netherlands. *Science* 313(5785): 351-354.
- Bocheński M., Clebiera O., Dolata P.T., Jerzak L., Zbyryt A. 2013. Ochrona ptaków w mieście. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim: 31-32.
- Czerwieniec M., Lewińska, J. 1996. *Zieleń w mieście*. Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa.
- Fahrig L., Merriam G. 1994. Conservation of fragmented populations. *Conservation Biology* 8: 50-59.
- Honnay O., Bossuyt B., Verheyen K., Butaye J., Jacquemyn H. 2002. Ecological perspectives for the restoration of plant communities in European temperate forests. *Biodiversity and Conservation* 11: 213-242.
- Karg J. 2004. Importance of midfield shelterbelts for over-wintering entomofauna (Turew area, West Poland). *Polish Journal of Ecology* 52(4): 421-431.
- Karg J., Kujawa K. 2002. Wpływ zadrzewień śródpolnych na poziom różnorodności biologicznej i obfitość zwierząt w krajobrazie rolniczym. *Działalność naukowa – wybrane zagadnienia* 13 (maj 2002): 110-112.
- Kocić K., Spasić T., Urošević M.A., Tomašević M. 2014. Trees as natural barriers against heavy metal pollution and their role in the protection of cultural heritage. *Journal of Cultural Heritage* 15(3): 227-233.
- Liira J., Paal T. 2013. Do forest-dwelling plant species disperse along landscape corridors? *Plant Ecology* 214: 455-470.
- Marshall J., Baudry J., Burel F., Joenje W., Gerowitt B., Paoletti M., Thomas G., Klein D., Le Cœur D., Moonen C. 2002. Field boundary habitats for wildlife, crop and environmental protection. In: Ryszkowski L. (Ed.). *Landscape ecology in agroecosystems management*. CRC Press, Boca Raton: 219-247.
- Majdecki L. 1981. *Historia ogrodów*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Orczewska A. 2015. Czynniki i procesy determinujące długoterminowe zmiany rozmieszczenia gatunków leśnych w krajobrazie. *Problemy Ekologii Krajobrazu* 39: 59-70.
- Rosin Z.M., Takacs V., Báldi A., Banaszak-Cibicka W., Dajdok Z., Dolata P.T., ... & Wuczyński A. 2011. Koncepcja świadczeń ekosystemowych i jej znaczenie w ochronie przyrody polskiego krajobrazu rolniczego. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 67(1): 3-20.
- Roy S., Byrne J., Pickering C. 2012. A systematic quantitative review of urban tree benefits, costs, and assessment methods across cities in different climatic zones. *Urban Forestry & Urban Greening* 11(4): 351-363.
- Ryszkowski L., Bartoszewicz A., Marcinek J. 1990. Bariery biogeochemiczne. W: Ryszkowski L., Marcinek J., Kędziora A. (red.). *Obieg wody i bariery biogeochemiczne w krajobrazie rolniczym*. Wyd. UAM, Poznań: 167-181.
- Sæbø A., Poper R., Nawrot B., Hanslin H.M., Gawrońska H., Gawroński S.W. 2012. Plant species differences in particulate matter accumulation on leaf surfaces. *Sciences of the Total Environment* 427-428: 347-354.
- Szczepanowska H. 2001. *Drzewa w mieście*. Hortpress Sp. z o.o.
- Szwed M., Karg G., Pinskiwar I., Radziejewski M., Graczyk D., Kędziora A., Kundzewicz Z.W. 2010. Climate change and its effect on agriculture, water resources and human health sectors in Poland. *Natural Hazards and Earth System Sciences* 10(8): 1725–1737.
- Thomas J. A. 2016. Butterfly communities under threat. *Science* 353(6296): 216-218.
- Tilman D., Fargione J., Wolff B., D'Antonio C., Dobson A., Howarth R., ... & Swackhamer D. 2001. Forecasting agriculturally driven global environmental change. *Science* 292(5515): 281-284.

- Wuczyński A., Dajdok Z., Wierzcholska S., Kujawa K. 2014. Applying red lists to the evaluation of agricultural habitat: regular occurrence of threatened birds, vascular plants, and bryophytes in field margins of Poland. *Biodiversity and Conservation* 23: 999-1017.
- Zajczkowski K. Regionalizacja potrzeb zadrzewieniowych w Polsce. Instytut Badawczy Leśnictwa, Warszawa 2005.
- Zimny H. 2005. Ekologia miasta. Agencja Reklamowo-Wydawnicza, Warszawa.

Wycinając drzewo pozbywamy się części historii naszego terenu. Eliminujemy ze środowiska wiele innych organizmów związanych bezpośrednio z tym drzewem (ptaków, owadów i innych bezkręgowców, grzybów – w tym porostów). Siejemy spustoszenie w naszej życiowej przestrzeni. Fot. A. Orczewska

Suplement

Adam Bohdan

Co można zrobić by ograniczyć wycinkę drzew?

Zgodnie z nowymi przepisami (ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie Ustawy o ochronie przyrody oraz Ustawy o lasach Dz. U. poz. 2249; dostęp na <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20160002249>) zniesiono obowiązek uzyskiwania pozwoleń na wycinkę drzew przez właścicieli nieruchomości dokonujących wycinki na cele niezwiązane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz w przypadku usuwania drzew lub krzewów w celu przywrócenia gruntów nieużytkowanych do użytkowania rolniczego. Jednak obywatele, a zwłaszcza organizacje społeczne mogą mieć wpływ na ograniczenie wycinki drzew rosnących w innych miejscach – na skwerach, w parkach, przy drogach.

1) Zaangażowanie w tworzenie lokalnych przepisów regulujących wycinkę drzew

Ustawa o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz ustawy o lasach umożliwiła wprowadzenie przez samorządy lokalnych przepisów regulujących wycinkę drzew (Art. 83 ust. 1a). Miejscowe przepisy mogą być (ale nie muszą) znacznie bardziej liberalne w stosunku do przepisów ujętych w ustawie. Proces ustanawiania lokalnych przepisów zakłada udział społeczeństwa poprzez uczestniczenie w konsultacjach społecznych. Obywatele mogą i powinni uczestniczyć aktywnie w procesie konsultacji tych przepisów, uświadamiając jednocześnie władzom (poprzez bezpośrednie spotkania, udział w obradach rady miasta i gminy, dotarcie z informacją o znaczeniu lokalnego prawa do opinii publicznej), że miejscowe regulacje dotyczące wycinki drzew nie powinny być złagodzone jeszcze bardziej. Nie warto zwlekać i już teraz można dowiedzieć się na jakim etapie jest proces ustanawiania prawa lokalnego dotyczącego wycinki drzew w miejscu zamieszkania.

2) Informowanie się o planowanej wycince drzew

Jeśli chcemy mieć wiedzę o planowanych wycinkach drzew w swojej okolicy, trzeba monitorować procedury dotyczące ich wycinki poprzez:

* zdalne wyszukiwanie informacji w portalu <https://wykaz.ekoportal.pl/CardList.seam>. Portal zawiera m.in. informacje o organie wnioskującym o zgodę na wycinkę, organie wydającym decyzję na wycinkę (wójt, burmistrz albo prezydent miasta, ewentualnie starosta lub marszałek), numerze działki na której znajdują się drzewa przeznaczone do wycinki. Należy jednak liczyć się ze znacznymi opóźnieniami w publikowaniu informacji w ekoportalu;

* uzyskiwanie bardziej szczegółowych i terminowych informacji dotyczących procedury wycinki (np. wniosku o wycinkę drzew wraz załącznikami w postaci mapy, zdjęć drzew czy też protokołów z oględzin). Można je uzyskać poprzez mailowe lub pisemne wystąpienie do organu prowadzącego postępowanie zmierzające do wydania decyzji na wycinkę. Regularne składanie takich wniosków (np. w odstępie miesiąca) pozwoli na wgląd we wszystkie prowadzone postępowania administracyjne zmierzające do wydania decyzji na wycinkę. Taka informacja (jako informacja o środowisku, która powinna znajdować się w powszechnie dostępnych wykazach danych) musi być przez organ udostępniona niezwłocznie, jednak nie

później niż w okresie trzech dni od dnia złożenia wniosku (art. 14 ust. 1 i 3 w związku z art. 21 ust. 2 pkt 24 lit. f ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko Dz.U. 2008 Nr 199 poz. 1227). Wniosek o udostępnienie dokumentów może być złożony elektronicznie i każdy (bez konieczności uzasadniania) ma dostęp do takich dokumentów. Należy we wniosku możliwie precyzyjnie określić zakres wnioskowanej informacji oraz sposób jej udostępnienia – np. poprzez przesłanie skanów dokumentów mailem lub sfotografowanie ich w urzędzie;

* wsparcie ze strony organizacji pozarządowych, które mogą wystąpić do organów wydających decyzje na wycinkę z wnioskiem o informowanie ich o prowadzonych postępowaniach dotyczących wycinki na podstawie § 4 art 31 kodeksu postępowania administracyjnego;

* informacje ze strony spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych, które zgodnie z art. 83 ust. 4 ustawy o ochronie przyrody informują, w sposób zwyczajowo przyjęty, członków spółdzielni/wspólnoty, właścicieli budynków lub lokali niebędących członkami spółdzielni oraz osoby niebędące członkami spółdzielni, którym przysługują spółdzielcze własnościowe prawa do lokali, o zamiarze złożenia wniosku o wydanie zezwolenia na usunięcie drzewa lub krzewów, wyznaczając co najmniej 30-dniowy termin na zgłaszanie uwag. Uwagi te zgłaszać mogą wyżej wymienione podmioty do spółdzielni mieszkaniowej w wyznaczonym terminie jeszcze przed złożonym przez spółdzielnię wnioskiem o wycinkę.

Jeśli okaże się, że plany wycinki drzew są nieuzasadnione, mają dużą skalę, dotyczą cennych drzew, poza składaniem uwag do spółdzielni, można przekazać swój sprzeciw w formie wniosku lub petycji organom wydającym zgodę oraz zachęcić do tego znajomych, którym zależy na zieleni, a także poinformować media i lokalne organizacje pozarządowe.

3) Organizacje pozarządowe mogą uczestniczyć na prawach strony w postępowaniu administracyjnym zmierzającym do wydania decyzji na wycinkę drzew

Zgodnie art. 31 § 1 Kodeksu postępowania administracyjnego (KPA) organizacje pozarządowe mogą przystępować na prawach strony do postępowań administracyjnych zmierzających do wydania decyzji na wycinkę drzew. Wniosek o dopuszczenie do postępowania należy złożyć przed wydaniem decyzji. Dopuszczenie organizacji do postępowania jest uwarunkowane zgodnością postępowania z celami statutowymi organizacji oraz wykazaniem interesu publicznego wynikającego m.in. z kompetencji organizacji oraz wykazania dlaczego udział danej organizacji w tym właśnie postępowaniu przyczyni się do ochrony interesu społecznego, jakim jest ochrona drzew. Organ może odmówić dopuszczenia organizacji do postępowania w formie postanowienia, na które można złożyć zażalenie. Jako strony postępowania organizacje mają możliwość:

- przedkładania ekspertyz, wnoszenia wniosków i uwag, np. wnioskowania o rezygnację z wycinki, wykonanie alternatywnych wobec wycinki zabiegów sanitarnych lub ograniczających powierzchnię korony (w tym ogławiania), co może być zasadne w niektórych przypadkach m.in. wierzb;

- wnioskowania o ujęcie w decyzji zezwalającej na wycinkę (jeśli wycinka jest uzasadniona) zapisów obligujących do możliwie wielu nasadzeń zastępczych w miejsce wyciętych drzew, które stanowią obligatoryjny element wniosku o wydanie zezwolenia na wycinkę (Art. 83b

ust. 1 pkt 9. ustawy o ochronie przyrody). Zgodnie z Art. 83c ust. 3 przywołanej ustawy wydanie zezwolenia na usunięcie drzewa lub krzewu może być uzależnione od określonych przez organ nasadzeń zastępczych (adekwatnych do wartości przyrodniczej usuwanego drzewa) lub przesadzenia tego drzewa lub krzewu;

- składania odwołań od decyzji zezwalających na wycinkę (lub uwzględniających za małą liczbę nasadzeń zastępczych), co wstrzymuje wykonanie decyzji (przynajmniej na pewien okres) i może skutkować uchYLENIEM decyzji.

4) Ważne by wykorzystać obecność gatunków chronionych

Drzewa (w szczególności starsze) stanowią często siedliska życia lub miejsca rozrodu gatunków chronionych (m.in. porostów i innych grzybów, ptaków, nietoperzy, bezkręgowców, np. pachnicy dębowej, kozioroga dobosza i in.). Wycięcie drzew wykorzystywanych przez takie gatunki bez stosownej zgody RDOŚ stanowi wykroczenie. Art. 83c ust. 1. ustawy o ochronie przyrody nakazuje przeprowadzenie oględzin w zakresie występowania w obrębie drzew gatunków chronionych. Od wyników oględzin i obecności gatunków zależy wydanie decyzji na wycinkę. W praktyce wykrywalność gatunków chronionych przez organy wydające decyzje na wycinkę drzew jest bardzo ograniczona. Każda osoba rozpoznająca gatunki chronione może tą wiedzę uzupełnić. Informacje o obecności gatunków chronionych na drzewach przeznaczonych do wycinki należy niezwłocznie przekazać urzędnikom wydającym decyzje. Jeśli w obrębie drzew znajdują się gatunki chronione wydanie decyzji na wycinkę musi być poprzedzone wydaniem decyzji przez RDOŚ na zniszczenie siedliska gatunku chronionego, choć RDOŚ może również odmówić wydania takiej decyzji. Organizacje pozarządowe mogą również (w oparciu o art. 31 § 1 Kodeksu postępowania administracyjnego) uczestniczyć jako strona w prowadzonych przez RDOŚ postępowaniach dotyczących wydania zgody na zniszczenie gatunków chronionych i ich siedlisk. Jako strony takich postępowań mogą wnioskować o wydanie decyzji, która nie zezwala na zniszczenie gatunków chronionych lub mogą składać odwołania od decyzji zezwalającej na ich zniszczenie.

5) Zainicjowanie nowej formy ochrony prawnej drzew w swojej okolicy

Przepisy dają społeczeństwu możliwość inicjowania różnych form ochrony prawnej drzew i zadrzewień, jak: pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, gdyż o ich powołaniu bezpośrednio decyduje rada gminy w drodze uchwały (art.44 ust.1 u.o.p.). Dużą rolę przy ustanawianiu form ochrony przyrody mogą odegrać organizacje społeczne (np. ekologiczne/sozologiczne, krajoznawcze, lokalne), których statutowym celem jest ochrona przyrody, krajobrazu, lub spuścizny historycznej. Mogą one, jako inna jednostka organizacyjna, składać wnioski do rady gminy o ustanowienie formy ochrony przyrody. Negatywne stanowisko rady gminy (lub regionalnego dyrektora ochrony środowiska) nie zamyka drogi do ustanowienia konkretnej formy ochrony przyrody. Każdy, kogo interes prawny lub uprawnienie zostały naruszone uchwałą, ma możliwość wniesienia skargi do sądu administracyjnego (w przypadku uchwał rad gmin podstawę do tego będzie stanowił art.101 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.), po wcześniejszym bezskutecznym wezwaniu do usunięcia stanu naruszenia prawa.

6) Dokumentowanie i informowanie o znaczeniu drzew i krzewów dla przyrody oraz zdrowia człowieka

Warto stworzyć dokumentację drzew, skupisk krzewów, alei, zadrzewień, itp. w swojej okolicy i w nawiązaniu współpracy z samorządem lokalnym, nauczycielami biologii, lokalnymi organizacjami pozarządowymi prowadzić działania edukacyjne, uświadamiające zależność zdrowia i życia człowieka od jakości środowiska w którym żyje i o wpływie tzw. zieleni wysokiej na środowisko.

Niektóre, podlegające ochronie gatunki porostów porastające pnie drzew

Odnożyca mączysta *Ramalina farinacea* Fot. Adam Bohdan

Odnożyca jesionowa *Ramalina fraxinea* Fot. Adam Bohdan

Wabnica kielichowata *Pleurosticta acetabulum* Fot. Adam Bohdan

Szarzynka skórzasta *Parmelina tiliacea* Fot. Rafał Szymczyk